

Tid for et lokalt kulturløft

Innledning

Enger-utvalget har gjennom Kulturutredningen 2014 gitt oss et nytt sett av begreper for å forstå og diskutere kulturens betydning og utfordringer, og samtidig et verktøy for videreutvikling av norsk kulturliv. Enger-utvalget mener det er tid for et lokalt kulturløft. De mener videre at den kulturelle grunnmuren trenger vedlikehold og rehabilitering.

Det ligger store utfordringer i å bygge og sikre den kulturelle grunnmuren. Dette arbeidet kan skje gjennom mange innfallsvinkler knyttet til økonomi, organisering, samfunnsutvikling, nettverksbygging, kompetanseheving, forskning med mer.

Enger-utvalget gir gjennom begreper som demokrati og danning, kulturpolitikken en samfunnsmessig forankring der kultur er en viktig del av demokratiets infrastruktur. Dette krever sterkere fokus på systemer for kvalitetsheving og kvalitetssikring av kultursektoren.

Statlige myndigheter mangler i dag grunnleggende kunnskap om hva som skjer i kommunene. Økt makt til kommunene forutsetter økt kompetanse i kommunene. Kulturutredningen viser i tall og beskrivelser at det er et generelt behov for å bedre både den lokale kompetansen og den lokale infrastrukturen. Dette handler om overordnet kunnskap og kompetanse, om nettverk og samarbeid, planer og prioriteringer. Det handler om steder til innøving, utøving, formidling, opplevelser, møteplasser, lager med mer. Det handler om tilbud og åpningstider på bibliotekene, tilbud og ventelister på kulturskolene, om åpne og inkluderende fritidsarenaer for barn, unge, voksne og eldre. Det handler om instruktører, gode hjelpere og forutsigbare rammer for hele bredden av det frivillige kulturlivet. Det handler om arbeidsplasser for kunstnere og kulturarbeidere. Det handler om mulighet for meningsfull egenaktivitet og gode kulturopplevelser for alle.

Offentlig, frivillig og privat kulturaktivitet er tett sammenvevet og gjensidig avhengig av hverandre. Pengene til kultur kommer fra både offentlige, frivillige og private kilder og det skapes mye aktivitet for små midler. Lokalkulturen kan ikke utvikles uten vesentlige bidrag fra, og samarbeid med, det offentlige. Dette gjelder infrastruktur, kunnskapsutvikling, kvalitet, næringsutvikling, og langsiktige og forutsigbare rammer.

Kunnskap

Vi trenger kunnskap om kultur, og kulturkunnskap i seg selv. Kulturkunnskap er en forutsetning for å forstå eget samfunn og grunnlag for å videreutvikle dette. Jo bedre vi kjenner vår egen kultur, jo åpnere er vi også for andres. Kultur erfarer og oppleves gjennom egenaktivitet, fellesskap og opplevelser. Kultur er handlingsbåren erfaringskunnskap som må formidles gjennom deltakelse, prøving og feiling. Kulturlivet tilbyr gode møteplasser, fellesskap, mangfold, egenutvikling, og åpner for kreativitet og innovasjon. Her dannes vi til gode borgere i eget samfunn.

Kulturkunnskap er også viktig i og for andre sektorer. I folkehelsearbeidet vil kulturaktivitet og - opplevelser være en betydelig bidragsyter. Opplevelse av egenverdi og mestring har betydning for vår generelle helse og vår psykiske helse. På samme måte forutsetter satsingen på kultur og næring at kulturlivet samtidig virker i seg selv som grunnlag for verdiskaping både materielt og immaterielt.

Kulturaktiviteter er grunnleggende viktige innfallsvinkler til å finne sitt talent, utløse og utvikle sin kreativitet, og gir i neste omgang gode kunnskaper som kan brukes i samfunnet generelt. Alle må få mulighet for egenaktivitet og deltakelse.

Vi trenger en ny kulturdebatt

Utfordringene er mange. Har kommunene og andre lokale aktører relevant kompetanse? Hvilken plass og rolle har og skal de frivillige kulturorganisasjonene ha i det lokale kulturlivet? Hvordan legger vi til rette for og samarbeider med profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere, som utøvere, som pedagoger, som næringsdrivende? Hvordan er oppgavefordelingen mellom de ulike aktørene? Hvordan fordeles tilgjengelige midler?

Vi vet at kultur og samfunn påvirker hverandre gjensidig. Samtidig vet vi at det er lite kontakt og samarbeid på tvers av ulike aktører og nivå i kulturlivet. Et vellykket lokalt kulturløft forutsetter kontakt og samarbeid på tvers av offentlig, frivillig og privat sektor. Dette gjelder selvfølgelig på lokalt nivå, men også regionalt og nasjonalt. Det krever kunnskap om støtteordninger, pengestrømmer, rammer og regler. Gode strategier er ikke gode dersom de ødelegges av andre, eller ødelegger for andre.

Ytringskultur

Vi trenger en bred diskusjon om hva den kulturelle grunnmuren faktisk er, og hvordan vi skal tette hull, utbedre skader og restaurere bærebjelker. Dette må diskuteres i kommunene, på nasjonalt nivå, i organisasjonene og institusjonene. Kulturutredningen gir oss et godt grunnlag når de snakker om dannelse, skapende og musiske mennesker og mener ytringskultur er et godt begrep for å snakke om dette. Men hva ligger i et slikt begrep?

Kvalitet

Kulturutredningen legger også grunnlaget for en bredere diskusjon om kvalitet. Dagens profesjonelle kunstnere har kanskje utviklet sitt talent fram mot en profesjonell karriere fra den spede start i kulturskolen eller fritidskulturlivet, gjennom videregående skole, voksenopplæring og universitetsutdanning. Mange har 20 års opplæring, øving og praksis bak seg før de tar steget ut i arbeidslivet, som ansatt i en institusjon, som freelance, eller en kombinasjon mellom ulike tilknytninger.

I et slikt perspektiv er det viktig å ha mange tanker i hodet samtidig. Det handler selvfølgelig om det enkelte barn, den enkelte ungdom og den enkelte voksne. Det handler om deres muligheter for egenaktivitet og gode opplevelser i eget lokalsamfunn (jvf kulturloven). Disse mulighetene er knyttet til tilbud og aktiviteter, til kulturskoler, til frivillige kulturaktiviteter, til ulike institusjoner og tiltak, lokale kunstnere og kulturarbeidere mfl. De gode tilbudene til den enkelte forutsetter at vi har oversikt over helheten, kvalitet i alle ledd og vilje til langsiktig satsing. Når vi vet at det barnet som begynner i skolekorpsset som 7 åring kanskje er ham eller henne som skal gjøre Norge kjent ute i verden om 20 år, må vi ha et helhetlig og langsiktig perspektiv. Kvalitet krever tid og koster penger.

I vår satsing på barn og unge bør vi ha et generasjonsperspektiv. Barn og unge skal møte profesjonelle voksne gjennom tiltak og aktiviteter, men også voksne forbilder i egne foreldre, ledere i lokale lag og foreninger og gjennom felles aktiviteter på tvers av alder og bakgrunn. I et generasjonsperspektiv er også voksnes aktiviteter viktige. Vi vet at barn og unge møter kulturliv og kulturopplevelser gjennom familienes egne aktiviteter; far som syr bunader, mor som spiller teater, tante som synger i kor, storesøster som danser ballett med mer. Kvaliteten i disse aktivitetene påvirker hva barn og unge velger og velger bort.

Tilgangen til og kvaliteten på opplevelser og mulighetene for egenaktivitet og deltakelse er også viktig for publikumsutvikling og deltakelse mer generelt. Opplevelser blir bedre og mer grunnleggende når vi har egne erfaringer å måle dem mot.

Hvor skal vi være?

Det er det mest grunnleggende spørsmålet for den lokale grunnmuren og et lokalt kulturliv i dag. Lokale kulturaktiviteter driver gjennomgående sin aktivitet i lokaler som ikke er egnet for den aktiviteten de driver med. Det handler om for liten plass, uegnede akustiske forhold, uegnede gulv, scener, lager, møterom med mer. Det er store variasjoner mellom kommunene, og debatten

om nye kulturhus tar mange steder fokuset bort fra selve diskusjonen om faktiske forhold og behov. Idrettsanlegg, skolelokaler og kirker er de mest brukte arenaene for kultur. Kulturhus er likevel viktige spesialarenaer, men de må sees i en helhetlig sammenheng der de bygges for definerte formål som mangler eller trenger mer plass.

Utfordringer

1. Det er behov for sterkere og selvstendig fokus på nettverk, organisering og sammenhenger.

Norsk kulturpolitikk uttrykkes i dag i vesentlig grad gjennom bruken av økonomiske virkemidler som legger føringer på hvordan kulturlivet innrettes og organiseres. Det er i dag kompliserte koblinger og gjensidig avhengighet på tvers av offentlige, frivillige og private aktører i kultur og samfunnsliv.

2. Det er behov for kulturfaglig tilrettelegger- og utviklerkompetanse i alle kommuner

Det er problematiske at den kommunale kulturforvaltningen mange steder er bygget ned eller lagt sammen med andre sektorer, uten å ta vare på det vi kan kalle kulturfaglig tilrettelegger- og utviklerkompetanse. Det er viktig å se på kultursektoren som et fagområde på lik linje med andre sektorer, med krav til fagkompetanse både for overordnet tilrettelegging, kulturutvikling, kulturoppplæring, kulturutøvelse, kulturformidling, inkludering mm.

3. Det er behov for et lokalt kulturløft der kultur bygges og utvikles i et nedenfra og opp perspektiv.

Bibliotek, kulturskole, fritidsklubber og den frivillige kulturaktiviteten har i liten grad fått del i de siste årenes generelle økning av kulturmidler. Samtidig er de tillagt nye oppgaver og forventninger. Vi vet at offentlig, frivillig og privat kulturvirksomhet er tett sammenvevet og gjensidig avhengig av hverandre. Vi vet at det frivillige kulturlivet i mange kommuner er en forutsetning for at det i det hele tatt finnes et kulturtilbud. Vi vet at den frivillige kulturaktiviteten trenger støttespillere i offentlig sektor for å gjennomføre egne aktiviteter. Samtidig vet vi at både offentlig og frivillig kulturaktivitet er avhengig av samarbeid med profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere.

4. Det er behov for en overordnet nasjonal kulturpolitikk som omfatter alle nivå og aktører.

For å lykkes i den nasjonale kulturpolitikken må statlige mål og visjoner i større grad enn hittil forankres i, og samordnes med, lokale og regionale planer og strategier for kulturfeltet. For å styrke og sikre den kulturelle grunnmuren kreves det en helhetlig tilnærming, et bredt fokus der både offentlige, frivillige og private ressurser og den helhetlige kompetansen tas med i kartlegging, planlegging og utvikling. Det er i dag for lite samarbeid mellom aktørene. Det er også, på tross av gjensidig avhengighet, gjennomgående lite kunnskap om hverandre på tvers av tiltak og aktører.

5. Kulturarenaer må prioriteres på lik linje med idrettsarenaer mht. midler, kartlegging og støtteordninger

En av lokalkulturens største utfordringer er egnede lokaler. I lokalkulturen er kulturarenaer stemoderlig behandlet i forhold til idrettsarenaer, og har i dag et større etterslep enn idretten. Dette kan imidlertid ikke dokumenteres fordi vi mangler rutiner for kartlegging av lokaler som brukes til kultur. Kulturlivet selv rapporterer om manglende lokaler for både innøving, utøving, formidling og lager for hele bredden av kulturaktiviteter.

6. Det er behov for kunstnere og kulturarbeidere i alle regioner.

Den kulturelle grunnmuren er avhengig av en bærekraftig kunstnerpolitikk. Kunstnere jobber i dag på tvers av offentlige, frivillige og private strukturer, gjerne samtidig, i ulike former for det vi kan kalle mangesystemer. En ansatt ved kulturskolen har gjerne engasjement for det frivillige kulturlivet og er ofte selvstendig næringsdrivende. Muligheten for en liten stilling i det offentlige kan være avgjørende for at kunstnere bosetter seg i en kommune/region, og gjennom dette blir en ressurs for hele det lokale og regionale kulturlivet. Tilgjengelig kunstnerisk- og kulturpedagogisk kompetanse i lokalsamfunnet er gjennom voksenopplæringsvirksomheten også en garantist for kompetanseheving og utvikling for det frivillige kulturlivet.

7. Samfinansierte kulturinstitusjoner er viktige i et lokalt kulturloft og må sees i sammenheng med andre lokale aktører i hele bredden av det lokale kulturlivet.

Kommunen og fylkeskommuner er sammen med staten ansvarlig for samfinansiering av en lang rekke institusjoner. Disse institusjonene er med sin profesjonalitet viktige kunnskaps- og kompetansemiljøer for et lokalt kulturloft, både mht. det faktiske kulturtilbudet, men også mht tilgjengelig kulturfaglig kompetanse på et bredt spekter av fagområder. Samtidig vet vi at finansieringen av disse institusjonene i stramme kommunebudsjetter tar størstedelen av lokale frie kulturmidler.

Avslutning

Det er behov for et lokalt kulturloft og klarere nasjonale mål for kulturpolitikken. Vi trenger overordnede perspektiver for demokrati og medborgerskap samtidig som kulturpolitikken må ha egne sektormål. Livskvalitet og egenverdi må bygges gjennom rammevilkår og kvaliteter som sikrer alle mulighet for meningsfull egenaktivitet og gode opplevelser i tråd med kulturlovens intensjoner. Kulturen må ha kvalitet og styrke for å være et godt virkemiddel for andre sektorer og satsinger. Et velfungerende kulturliv er også et godt virkemiddel for bedring av folkehelsen, for styrking av kulturnæringene, for stedsutvikling, for integrering, med mer.

En samordnet nasjonal kulturpolitikk er summen av kommunal, fylkeskommunal og statlig kulturpolitikk. Virkemidlene vil være både økonomiske og organisatoriske, og forutsetter kompetente kulturarbeidere sentralt plassert i kommuneadministrasjonen, men også i fylkesadministrasjonen og staten; alle med kunnskap om lokalt kulturliv og kulturutvikling.

Temaene over er omfattende og utfordringene, og langt større enn det Norsk kulturforum kan ta ansvar for alene. Temaene vil danne grunnlag for Norsk kulturforums arbeid internt og vårt samarbeid med andre nasjonale organisasjoner.

Oslo 28.01.2014

Åse Vigdis Festervoll
Generalsekretær